

اصول و کلیات خدمات سلامت

مؤلفین :

دکتر محمد خواجه دلونی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

دکتر زهرا رام پیشه

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر محمدرضا سپهریان

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد بهشتی

دکتر محمد شریعتی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر مهستی علیزاده

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تبریز

دکتر مژگان کاربخش

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر مازیار مرادی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر علی پاشا میثمی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر مرضیه نجومی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

عنوان و نام پدیدآور : اصول و کلیات خدمات سلامت / مؤلفین : محمد خواجه دلونی، [و دیگران].
 مشخصات نشر : مشهد : دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، انتشارات، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۳۳۶ ص. : جدول و نمودار.
 فروست : دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، ۴۸۰.
 شابک : 978-600-369157-5
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
 یادداشت : کتاب‌نامه: ص. ۳۳۳.
 یادداشت : واژه‌نامه.
 موضوع : پزشکی -- ایران -- خدمات -- راهنمای آموزشی.
 موضوع : Medical Care -- Iran -- Study and teaching
 موضوع : بهداشت همگانی -- ایران -- خدمات -- راهنمای آموزشی.
 موضوع : Community health services -- Iran -- Study and teaching
 موضوع : پزشکی -- ایران -- خدمات -- آزمون‌ها و تمرین‌ها.
 موضوع : Medical Care -- Iran -- Examinations, questions, etc
 موضوع : بهداشت همگانی -- ایران -- خدمات -- آزمون‌ها و تمرین‌ها.
 موضوع : Community health services -- Iran -- Examinations, questions, etc
 شابک افزوده : خواجه دلونی، محمد، ۱۳۴۲ -
 شابک افزوده : دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی مشهد، انتشارات.
 رده‌بندی کنگره : RA ۳۹۵
 رده‌بندی دیویی : 1098/362
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۷۳۹۵۵

www.ketab.ir

دانشگاه علوم پزشکی مشهد

انتشارات دانشگاه
علوم پزشکی مشهد

شماره اثر ۴۸۰

اصول و کلیات خدمات سلامت

مؤلفین : دکتر محمد خواجه دلونی، دکتر زهرا رام پیشه، دکتر محمدرضا سهرابی،
 دکتر محمد شریعتی، دکتر مهستی علیزاده، دکتر مژگان کاریخش، دکتر مازیار
 مرادی، دکتر علی پاشا مینمی، دکتر مرضیه نجومی.

ویراستار : دکتر محمد خواجه دلونی

مدیر هنری / طراح جلد : الهه نوری

صفحه‌آرا : ایرج جنانی

نوبت چاپ : اول، پاییز ۱۳۹۹

شمارگان : ۱۰۰ نسخه

قطع : وزیری، ۳۳۶ صفحه

شابک : 978-600-369157-5

قیمت : ۸۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است | انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد

دفتر انتشارات :

مشهد، خیابان دانشگاه، دانشگاه ۱۸،
دانشکده بهداشت، واحد کتب و نشریات

صندوق پستی : ۹۱۳۷۶۷۳۱۱۹

تلفن : ۰۵۱-۳۸۵۱۴۴۰۰

فکس : ۰۵۱-۳۸۵۱۴۴۰۰

http://pub.mums.ac.ir

pub@mums.ac.ir

فهرست

۱۳	پیشگفتار
----	----------

فصل ۱

۱۶	کلیات و تاریخچه خدمات سلامت در ایران و جهان
----	---

۱۷	مقدمه
۱۸	تاریخچه پزشکی جهان
۲۰	تاریخچه پزشکی ایران
۲۱	تغییر مفاهیم و رویکردهای خدمات سلامت
۲۶	مفاهیم سلامت و بیماری
۲۷	نهیضت جهانی در خدمات سلامت عمومی
۳۰	سلامتی برای همه
۳۱	عدالت در سلامت
۳۳	نتیجه‌گیری
۳۵	منابع

فصل ۲

۲۶ مفاهیم سلامت، بیماری و سطوح پیشگیری

۳۷	مقدمه
۳۷	سلامت
۳۸	سطوح پیشگیری
۴۱	پیشگیری سطح ابتدایی
۴۲	پیشگیری سطح اول
۴۳	پیشگیری سطح دوم
۴۶	پیشگیری سطح سوم
۴۷	پیشگیری سطح چهارم
۴۸	نتیجه گیری
۴۹	منابع

فصل ۳

۵۰ سلامتی به عنوان حق عمومی

۵۰	مقدمه
۵۱	سلامتی و توسعه
۵۳	مراقبت های سلامت در تأمین سلامت
۵۵	استراتژی تأمین سلامت برای همه
۵۶	اصول ارائه مراقبت های سلامت
۶۰	اصول ارائه مراقبت های سلامت در راستای تأمین حق سلامتی
۶۱	سلامتی، حق انسان ها، پاسخگویی به نیازها
۶۵	نظام سطح بندی ارائه خدمات سلامت
۶۷	نتیجه گیری
۶۷	منابع

با نام و یاد خداوند دانایی‌ها

پیشگفتار

«پروردگارا، مرا این ارجمندی بس که بنده تو باشم،
و این سرافرازی بس که پروردگار من تو باشی،
و همان‌گونه هستی که من دوست می‌دارم،
پس مرا آن‌گونه بساز که دوست می‌داری»

انسان‌ها به دلیل نقش بی‌بدیلی که سلامتی در تسهیل و تأمین سعادت آنان دارد، خواستار برخورداری از آن هستند. سلامتی را می‌توان در دو بعد، طول زندگی (امید به زندگی) و عرض زندگی (کیفیت زندگی) تعریف کرد. انسان از کیفیت زندگی به دو طریق مستقیم و غیرمستقیم بهره‌مند می‌گردد. مستقیم به دلیل این که سطح سلامتی فرد بر چگونگی برخورداری و لذت بردن از تسهیلات و امکانات عمومی و اوقات فراغت تأثیر می‌گذارد و به‌طور غیرمستقیم به دلیل اینکه سطح سلامتی فرد بهره‌وری او را در فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی افزایش می‌دهد، و بهره‌وری بیشتر در بازار کار با دستمزد بالاتر پاداش می‌گیرد. تأثیر غیرمستقیم سلامت بر بهره‌وری تأکیدی بر این مهم است که «سلامتی یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه‌گذاری انسانی» است.

بخش سلامت به عنوان یک بخش اجتماعی، علیرغم داشتن ساختار و روش‌های متفاوت در جوامع مختلف، رسالت و هدفی مشترک دارد که پاسخگویی به همین خواسته مردم است. در تدارک و ارائه خدمات سلامت، اصولی همچون دسترسی مستمر همگانی،

عدالت و برابری، تناسب و کارایی، آمادگی و سازمندی به موقع در برابر تهدیدهای سلامت جامعه، جامعیت خدمات، مشارکت جامعه، مشارکت سایر بخش های اجتماعی، و تعهد دولت ها مورد تأکید است. شاید بتوان گفت که در کنار تفاوت های ساختاری و دسترسی به منابع، میزان پایبندی و رعایت این اصول مهم ترین عامل در نحوه عملکرد و موفقیت بخش های سلامت در جوامع مختلف است. شاهدی بر این ادعا همه گیری اخیر ویروس کووید ۱۹ به عنوان تهدیدی جدی برای سلامت، و عامل به چالش کشیدن بخش های سلامت در کشورهای مختلف است. هر چند که مطالعات آتی مبتنی بر شواهد این موضوع را دقیق تر نشان خواهند داد، ولی مشاهدات موجود نیز به خوبی روشن می سازد که یکی از دلایل اصلی تاب آوری متفاوت بخش های سلامت در کشورهای مختلف به دلیل تفاوت در تطبیق و رعایت همین اصول در بخش های سلامت کشورها است.

به همین منظور، یکی از مهم ترین و بنیادی ترین مفاهیم و موضوعاتی که دانشجویان علوم پزشکی به ویژه دانشجویان پزشکی به عنوان کارکنان آتی بخش سلامت و ارائه کنندگان خدمات سلامت، بایستی در طی دوره آموزش خود فرا گرفته و به باور آن برسند، علاوه بر رسالت و اهداف، ساختار و روش ها، و طیف خدمات سلامت، اصول و مبانی حاکم بر ارائه مؤثر و سودمند این خدمات است.

کتاب «اصول و کلیات خدمات سلامت» با همین هدف نگارش و منتشر شده است. کتاب توسط همکاران متخصص پزشکی اجتماعی که از اساتید دانشگاه های علوم پزشکی کشور هستند، و سال ها سابقه تدریس این مباحث را به عهده دارند نگاشته شده است. سعی شده است هر فصل توسط افرادی که در آن موضوع سابقه مطالعات، پژوهش ها و تألیفاتی دارند ارائه گردد. در نگارش کتاب به چند نکته مهم توجه شده است. نخست، سرفصل عناوین کتاب منطبق بر آخرین بازنگری برنامه آموزشی دوره پزشکی عمومی (مصوب شورای عالی برنامه ریزی علوم پزشکی کشور، مورخ اول مرداد ماه ۱۳۹۶) است. دوم، علاوه بر سرفصل های مصوب، سه فصل که از رویکردهای مهم در حیطه خدمات سلامت است و ضرورت دارد دانشجوی پزشکی با این رویکردها آشنایی داشته باشد، یعنی سلامتی به عنوان حق، رویکرد اقتصادی در خدمات سلامت، و ملاحظات اخلاقی در خدمات سلامت عمومی نیز ارائه شده است. سوم، سعی شده است در قالب انتخاب شده برای ارائه مفاهیم، استانداردهای یک مرجع درسی، یعنی

بیان اهداف آموزشی، مقدمه و نتیجه‌گیری رعایت شود. و چهارم، در نهایت کتاب در کارگروه کمیته مشترک تعیین منابع آزمون‌های جامع دوره دکترای پزشکی و پذیرش دستیار تخصصی وزارت متبوع بررسی و طبق رأی این کمیته به‌عنوان منبع آموزش مباحث درس «اصول خدمات سلامت» برای دانشجویان ورودی مهر ۱۳۹۹ و به بعد، و مرجع سئوالات آزمون‌های جامع علوم پایه پزشکی اسفند ۱۴۰۱ و به بعد تعیین گردیده است.

در پایان هیأت مؤلفین از دبیرخانه شورای آموزش پزشکی عمومی وزارت به‌خاطر همکاری و رهنمودها، معاونت محترم پژوهشی و مدیریت اطلاع رسانی پزشکی و منابع علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد به جهت اهتمام و مساعدت در چاپ و نشر کتاب، سرکار خانم الهه نوری کارشناس شورای انتشارات دانشگاه علوم پزشکی مشهد، و آقای ایرج جنائی به جهت همکاری‌های صمیمانه و نیز طراحی جلد و صفحه‌آرایی کتاب تشکر و سپاسگزاری می‌نمایند. امید است به یاری پروردگار حکیم، این تلاش هرچند ناچیز باعث تغییراتی هر چند مختصر ولی سودمند در آگاهی، تفکر، احساس و عملکرد و در نهایت کسب صلاحیت لازم برای احراز جایگاه حرفه‌ای فراگیران و مخاطبین کتاب گردد.

هیأت مؤلفین

پائیز ۱۳۹۹